Prof. dr hab. Ludmiła Łucewicz
Uniwersytet Warszawski

Warszawa, 11 czerwca 2026 r.

RECENZJA W POSTĘPOWANIU HABILITACYJNYM PANA DOKTORA PATRYKA WITCZAKA W DZIEDZINIE NAUK HUMANISTYCZNYCH W DYSCYPLINIE LITERATUROZNAWSTWO

WYKONANA NA ZLECENIE PRZEWODNICZĄCEGO RADY DZIEDZINY NAUK HUMANISTYCZNYCH UNIWERSYTETU KAZIMIERZA WIELKIEGO Z DNIA 21 KWIETNIA 2026 R.

1. NAJWAŻNIEJSZE FAKTY Z ŻYCIORYSU ZAWODOWEGO DRA PATRYKA WITCZAKA

Pan dr Patryk Witczak jest absolwentem Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, z którym związana jest cała jego dotychczasowa ścieżka edukacyjna oraz kariera naukowa. Jego wykształcenie ma charakter interdyscyplinarny i obejmuje filologię rosyjską oraz historię, co znajduje odzwierciedlenie w podejmowanej problematyce badawczej.

W latach 2006–2010 Habilitant studiował filologię rosyjską na Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, kończąc studia licencjackie pracą pt. *Maksym Gorki i pisarze emigracji rosyjskiej*. W 2011 roku uzyskał tytuł magistra historii na podstawie pracy *Cudzoziemcy w osiemnastowiecznej Rosji*, a rok później ukończył studia magisterskie z filologii rosyjskiej, przedstawiając rozprawę *Emigracja rosyjska we wspomnieniach Niny Berberowej, Iriny Odojewcewej i Zinaidy Szachowskiej*. Już w tym okresie jego zainteresowania naukowe koncentrowały się wokół literatury i kultury rosyjskiej emigracji. Pierwsze publikacje Habilitanta dotyczyły przede wszystkim literatury wspomnieniowej rosyjskiej emigracji oraz twórczości mniej znanych w Polsce autorów, m.in. Jurija Felzena, Nikołaja Roszczina, Leonida Zurowa i Władimira Warszawskiego.

Istotnym uzupełnieniem wykształcenia Habilitanta było ukończenie w 2012 roku podyplomowych studiów polonistycznych, a następnie w 2025 roku studiów podyplomowych w zakresie redakcyjno-wydawniczym.

W 2016 roku dr Patryk Witczak ukończył studia doktoranckie z zakresu literaturoznawstwa i obronił z wyróżnieniem rozprawę doktorską pt. *Śmierć w twórczości emigrantów pierwszej fali uchodźstwa rosyjskiego – Michaiła Arcybaszewa i Marka Ałdanowa – w kontekście literacko-filozoficznym*, uzyskując stopień doktora nauk humanistycznych.

Od 2017 roku Habilitant jest zatrudniony na stanowisku adiunkta badawczo-dydaktycznego na Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Obecnie prowadzi działalność naukową i dydaktyczną w Katedrze Literatury Polskiej i Rosyjskiej Wydziału Literaturoznawstwa. Jego zainteresowania badawcze koncentrują się przede wszystkim wokół literatury rosyjskiej emigracji, kultury rosyjskiej XX wieku oraz zagadnień literacko-filozoficznych.

2. GŁÓWNE OSIĄGNIĘCIE NAUKOWE

Jako swoje główne osiągnięcie naukowe dr P. Witczak przedstawił monografię pt. *Proza Wasilija Janowskiego: między tradycją a nowatorstwem*, opublikowaną w 2025 roku przez Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego. Publikacja liczy 256 stron i obejmuje: *Wstęp*, osiem rozdziałów problemowych, *Zakończenie*, streszczenia w językach angielskim i rosyjskim, *Bibliografię*, *Indeks* oraz *Wykaz zasad cytowania i stosowanych skrótów*.

We ***Wstępie*** Autor precyzyjnie określa przedmiot i cele badań, zakres analizowanego materiału oraz zastosowaną metodologię, poprzedzając te rozważania syntetycznym omówieniem stanu badań nad twórczością Wasilija Janowskiego (1906–1989) – jednego z najbardziej oryginalnych, a zarazem wciąż niewystarczająco rozpoznanych przedstawicieli pierwszej fali emigracji rosyjskiej. Aktualność podjętej tematyki wynika z rosnącego zainteresowania literaturą emigracyjną XX wieku oraz potrzebą reinterpretacji dorobku autorów pozostających poza głównym kanonem historycznoliterackim. Proza Janowskiego, mimo swojej oryginalności artystycznej i ideowej, nie doczekała się dotąd całościowego opracowania w polskim literaturoznawstwie, co czyni podjęty problem badawczy istotnym i naukowo uzasadnionym. Analiza utworów pisarza pozwoliła dr. P. Witczakowi wykazać współobecność w twórczości Janowskiego tradycji dziewiętnastowiecznej klasyki rosyjskiej oraz nowoczesnych nurtów literatury zachodniej. Habilitant stawia przed sobą dwa

zasadnicze cele: uzupełnienie luki w badaniach nad literaturą emigracyjną poprzez przywrócenie do obiegu naukowego dorobku Janowskiego oraz rekonstrukcję jego ewolucji artystycznej, uwarunkowanej doświadczeniem emigracji i wygnania. Na uwagę zasługuje interkulturowe i transnarodowe ujęcie analizowanej prozy, pozwalające wyjść poza tradycyjne schematy interpretacyjne i sformułować dobrze uzasadnione wnioski. Dr P. Witczak zastosował zróżnicowane podejście metodologiczne, oparte przede wszystkim na teorii interkulturowości i intertekstualności. Wysoko ocenić należy trafny dobór narzędzi badawczych oraz świadomość metodologiczną Autora, który umiejętnie łączy perspektywę historycznoliteracką, komparatystyczną i kulturową.

Monografia ma zasadniczo układ chronologiczny, choć pierwszy rozdział poświęcony został koncepcji „niezauważonego pokolenia", stanowiącej ważne tło dla dalszych analiz. W kolejnych częściach pracy Autor omawia wybrane aspekty twórczości Janowskiego w szerokich kontekstach filozoficznych, estetycznych i kulturowych. Interpretuje wczesną prozę pisarza w perspektywie filozofii egzystencjalnej oraz rosyjskiej tradycji literackiej, podejmuje problematykę dzieciństwa, wskazuje związki z poetyką ekspresjonizmu i surrealizmu, a także analizuje twórczość emigracyjną przez pryzmat poszukiwań tożsamościowych, pamięci i czasu.

W **pierwszym rozdziale** pt. *Wasilij Janowski – pisarz (nie)zauważony* dr P. Witczak rekonstruuje sposób rozumienia pojęcia sformułowanego przez Władimira Warszawskiego w książce *Niezauważone pokolenie* (1956), wskazując zarazem na niepełną zbieżność tej kategorii z pojęciami „młodszego pokolenia" oraz „nuty paryskiej". Omawia również najważniejsze spory interpretacyjne związane z recepcją koncepcji Warszawskiego, ukazując jej wielowymiarowy i niejednoznaczny charakter. Na tym tle analizuje miejsce Wasilija Janowskiego w obrębie omawianego zjawiska, podkreślając znaczenie świadomej identyfikacji pisarza z kręgiem „niezauważonych". Dr Patryk Witczak przekonująco wykazuje, że postawa ta umożliwiła Janowskiemu ukształtowanie własnej tożsamości artystycznej w opozycji do starszego pokolenia emigracji, wpływając zarówno na jego wybory twórcze, jak i recepcję jego dorobku. Przegląd tekstów krytycznych poświęconych książce Władimira Warszawskiego pozwala Autorowi zauważyć, że towarzysząca jej dyskusja wykraczała poza problem miejsca młodszej emigracji w środowisku rosyjskiej diaspory i dotyczyła szerszych pytań o przyszłość emigracji oraz jej kultury. Habilitant rekonstruuje stanowiska uczestników sporu, ukazując zarówno głosy krytyczne, zarzucające młodym emigrantom wtórność i brak talentu, jak i opinie dostrzegające w nich szansę

odnowy literatury rosyjskiej. Słusznie podkreśla, że niezależnie od ostrego charakteru polemik debata wokół *Niezauważonego pokolenia* przyczyniła się do wzrostu zainteresowania młodszymi twórcami emigracyjnymi. W tym kontekście trafnie przedstawione zostało również miejsce Janowskiego, którego recepcja okazała się ambiwalentna – z jednej strony został „zauważony", z drugiej zaś często postrzegano go przede wszystkim jako autora kontrowersyjnych wspomnień i krytycznych wypowiedzi publicystycznych. Pierwszy rozdział należy ocenić wysoko. Stanowi on dobrze opracowane i metodologicznie uporządkowane wprowadzenie do dalszych analiz, a zarazem osadza twórczość Janowskiego w kontekście sporów wokół „niezauważonego pokolenia" rosyjskiej emigracji. Istotnym walorem tego rozdziału jest połączenie syntetycznego ujęcia materiału historycznoliterackiego z próbą własnej interpretacji miejsca i znaczenia pisarza.

W **drugim rozdziale** pt. *Koncepcja człowieka w prozie lat 20. i 30. XX wieku w kontekście filozofii egzystencjalnej* dr P. Witczak analizuje wczesne opowiadania Janowskiego, w których na pierwszy plan wysuwa się problem sytuacji jednostki w świecie pozbawionym sensu. Habilitant rozpatruje je w kontekście filozofii egzystencjalnej, szczególnie bliskiej środowisku młodych rosyjskich emigrantów we Francji. W twórczości pisarza z tego okresu dominuje obraz człowieka rozdartego między wolnością a samotnością, przytłoczonego beznadziejnością istnienia. Autor monografii przekonująco pokazuje, że Janowski, nawiązując do tradycji klasyki rosyjskiej, zwłaszcza twórczości Mikołaja Gogola i Lwa Tołstoja, jednocześnie wykraczał poza ramy klasycznego realizmu, podejmując śmiałe eksperymenty artystyczne. Na początku rozdziału Habilitant syntetycznie przedstawia założenia egzystencjalizmu, odwołując się zarówno do zachodnich myślicieli, jak i rosyjskich filozofów emigracyjnych, m.in. Nikołaja Bierdiajewa i Lwa Szestowa, a także przedstawicieli „nuty egzystencjalnej". Trafnie wskazuje, że doświadczenia wojny, emigracji i kryzysów społeczno-politycznych sprzyjały intensyfikacji lęków egzystencjalnych oraz zwrotowi ku problematyce śmierci, stanowiącej jeden z głównych motywów twórczości „niezauważonego pokolenia". Szczególnie interesujące są analizy poświęcone figurze „małego człowieka", obecnej już w opowiadaniu *Życie i śmierć studenta Kurlowa* (1911, wyd. 1925). Dr P. Witczak ukazuje związki tego utworu z tradycją rosyjskiego realizmu XIX wieku, zestawiając postać Kurlowa z bohaterami Gogola, Tołstoja i Czechowa. Przekonująco wskazuje również na związki prozy Janowskiego z twórczością Leonida Andriejewa oraz Michaiła Osorgina. Analizy te pozwalają uchwycić

zarówno zakorzenienie pisarza w tradycji literackiej, jak i jego dążenie do przekraczania utrwalonych konwencji estetycznych. Podobne problemy odnajduje Habilitant w utworach *Życie ziemskie* (1932), *Opowiadanie medyka* (1933) oraz *Różane dzieci* (1936), interpretując je przez pryzmat doświadczenia cierpienia, choroby i śmierci. Na uwagę zasługuje zwłaszcza wpisanie *Opowiadania medyka* w tradycję rosyjskiej literatury szpitalnej oraz analiza szpitala jako przestrzeni granicznej, sytuującej bohaterów między życiem a śmiercią. Rozdział zamyka interpretacja powieści *Świat* (1931), której bohaterowie podejmują próby przezwyciężenia egzystencjalnego bezsensu poprzez odwołania do religii, moralności i utopijnych wizji przyszłości. Habilitant trafnie zauważa, że strategie te nie prowadzą do przezwyciężenia kryzysu egzystencjalnego, lecz ujawniają jego głębię i nieusuwalność. W tym rozdziale dr P. Witczak, analizując różnorodne utwory Janowskiego, ukazuje spójną wizję człowieka znajdującego się w sytuacji granicznej, naznaczonego cierpieniem, samotnością i doświadczeniem śmierci. Przeprowadzone interpretacje są dobrze osadzone w kontekście filozoficznym i historycznoliterackim, a zarazem pozwalają uchwycić specyfikę antropologii literackiej rosyjskiego pisarza.

W **trzecim rozdziale**, zatytułowanym *Obraz dzieciństwa na tle rosyjskiej tradycji literackiej*, dr P. Witczak podejmuje analizę problematyki dzieciństwa w prozie Janowskiego, koncentrując się przede wszystkim na jego debiutanckiej powieści *Koło* (1930). Jak wykazał Habilitant, w literaturze przedmiotu utwór ten bywa określany zarówno jako powieść inicjacyjna (*Bildungsroman*), jak i dzieło autobiograficzne, oparte na zapiskach dziennikowych autora oraz wspomnieniach z okresu wojny domowej w Rosji. W centrum narracji znajduje się nastoletni Sasza i jego życie w realiach naznaczonych nędzą, głodem, przemocą oraz nieustannym przemieszczaniem się po obszarach rozpadającego się imperium. Zdaniem Habilitanta autobiograficzny charakter powieści przejawia się nie tylko w realistycznym odtworzeniu, lecz także w warstwie emocjonalnej utworu, odzwierciedlającej osobiste przeżycia autora. Powieść *Koło* pozwala uchwycić emocje towarzyszące Janowskiemu w okresie bratobójczych walk w Rosji. W ocenie dra P. Witczaka pisarz przedstawia dzieciństwo jako utraconą przestrzeń o charakterze arkadyjskim, która zarazem staje się źródłem doświadczeń traumatycznych. Istotnym aspektem analizy jest ukazanie dialogu twórczości Janowskiego z rosyjską tradycją literacką, zwłaszcza z dorobkiem Lwa Tołstoja oraz mitem „złotego wieku". Autor trafnie podkreśla, że w przeciwieństwie do tołstojowskiej idealizacji dzieciństwa, w powieści *Koło* zostaje ono ukazane w

sposób tragiczny, pozbawiony idyllicznego wymiaru. Interesująca jest również teza o większym pokrewieństwie tej wizji z koncepcją Maksyma Gorkiego niż z idealistycznym ujęciem Tołstoja. Interpretacja ta pozwala lepiej osadzić twórczość Janowskiego w kontekście rosyjskiej tradycji literackiej oraz uwydatnia jej intertekstualny charakter. Całość rozdziału stanowi dobrze uargumentowaną interpretację debiutu Janowskiego jako tekstu głęboko zakorzenionego w rosyjskim kręgu kulturowym, a zarazem redefiniującego tradycyjne sposoby przedstawiania dzieciństwa. Na pozytywną ocenę zasługuje umiejętne połączenie analizy tekstu literackiego z refleksją nad jego kontekstami kulturowymi i historycznymi oraz zdolność syntetyzowania szczegółowych obserwacji w spójną i logicznie uporządkowaną całość.

W **czwartym rozdziale**, zatytułowanym *Powieść „Druga miłość" na tle rosyjskiej tradycji literackiej*, Autor monografii analizuje ten utwór Janowskiego w perspektywie tradycji gatunkowej „dokumentu ludzkiego". Wskazuje, że proza młodej emigracji rosyjskiej kształtowała się w warunkach powojennego kryzysu religijno-filozoficznego, moralnego i estetycznego, pogłębionego doświadczeniem emigracyjnej marginalizacji. Jedną z jej podstawowych cech stało się odejście od tradycyjnej fikcji literackiej na rzecz form dokumentarnych, autobiograficznych i introspektywnych. W ich miejsce pojawiły się gatunki „osobiste" – dziennik, list czy spowiedź – podporządkowane idei bezpośredniego zapisu doświadczenia jednostki. Dominacja narracji pierwszoosobowej oraz zbliżenie narratora do autora biograficznego wzmacniały efekt autentyczności, a formuła „dokumentu osobistego" była reinterpretowana w perspektywie problematyki egzystencjalnej. Jak podkreśla Autor, estetyka „antyliterackości" stała się istotnym wyróżnikiem prozy młodej emigracji, obok twórczości takich autorów jak Jean Cocteau, Henri Barbusse, Eugène Dabit czy Louis-Ferdinand Céline (s. 106). Janowski okazał się szczególnie podatny na poetykę „ludzkiego dokumentu", czemu sprzyjały zarówno jego związki ze środowiskiem emigracyjnym, jak i doświadczenie lekarskie. W analizie gatunku „dokumentu osobistego" Habilitant odwołuje się do *Dziennika Marii Baszkircewej*, wskazując jego znaczenie dla rozwoju literatury francuskiej oraz recepcji wśród młodej emigracji rosyjskiej w Paryżu. Następnie rekonstruuje francuskie i rosyjskie źródła literackiej dokumentalności oraz ich transformacje w środowisku skupionym wokół tzw. „nuty paryskiej". *Druga miłość* (1935) zostaje przez dra P. Witczaka uznana za utwór hybrydyczny, łączący formę fikcyjnego dziennika emigrantki z konstrukcją narracyjną o charakterze metatekstowym. Narracja prowadzona z perspektywy bezimiennej bohaterki nadaje powieści formę

memuarystyczną, przy czym autor pełni rolę „wydawcy" odnalezionego dziennika (s. 110). W interpretacji Habilitanta utwór sytuuje się na przecięciu naturalistycznej wizji degradacji jednostki w przestrzeni miasta oraz narracji o duchowym odrodzeniu. Analiza topografii Paryża — nabrzeży, metra i targowisk — jako przestrzeni o charakterze infernalnym została zestawiona z symboliką ruchu wertykalnego, prowadzącego do finałowej sceny w katedrze Notre Dame, interpretowanej jako moment przemiany duchowej. W tej perspektywie *Druga miłość* jawi się jako ważny przykład literackiej dokumentalności oraz utwór o wyraźnym wymiarze inicjacyjnym, ukazujący drogę bohaterki od wykluczenia i „duchowej śmierci" ku odrodzeniu.

W **piątym rozdziale**, zatytułowanym *Tendencje ekspresjonistyczne w opowiadaniu „Trzynastu"*, dr P. Witczak interpretuje utwór z 1930 roku jako istotne świadectwo obecności poetyki ekspresjonistycznej w twórczości Janowskiego. Opowiadanie ukazuje egzystencjalną degradację rosyjskich emigrantów funkcjonujących na marginesie paryskiej rzeczywistości społecznej. Autor monografii podkreśla, że choć problem ubóstwa emigracyjnego był częstym tematem literatury rosyjskiego wychodźstwa, Janowski nadaje mu wymiar antropologiczny: bieda staje się kategorią utraty podmiotowości i procesu dehumanizacji bohaterów. Dr P. Witczak przekonująco wykazuje, że narracja opiera się na deformacji percepcji, intensyfikacji doświadczeń granicznych oraz wizjonerskim ukształtowaniu rzeczywistości, w której zacierają się granice między realnością a halucynacją. Takie rozpoznanie pozwala odczytać *Trzynastu* jako tekst realizujący podstawowe założenia ekspresjonizmu, w którym deformacja świata przedstawionego służy ujawnieniu kryzysu egzystencjalnego i duchowej katastrofy jednostki. Habilitant trafnie identyfikuje najważniejsze wyznaczniki poetyki ekspresjonistycznej: deformację przestrzeni, groteskę, kontrast oraz silną emocjonalizację narracji. Szczególnie interesująca jest analiza miasta jako przestrzeni alienacji i lęku, sytuująca opowiadanie w kontekście europejskiego modernizmu. Na uwagę zasługuje również wskazanie funkcjonalnego charakteru środków ekspresjonistycznych, które nie pełnią jedynie roli formalnej, lecz stanowią narzędzie diagnozy kryzysu tożsamości i doświadczeń granicznych. Dzięki temu interpretacja dra P. Witczaka przekracza poziom opisu estetycznego i prowadzi do uchwycenia antropologicznego wymiaru prozy Janowskiego. Autor monografii, odwołując się do ustaleń teoretyków ekspresjonizmu, trafnie podkreśla niejednorodność tego nurtu i przekonująco dowodzi, że *Trzynastu* realizuje jego zasadnicze cechy zarówno na poziomie formalnym, jak i ideowym. Analiza obejmuje również środki

artystyczne, takie jak afabularność, deformacja świata przedstawionego oraz nawiązania do estetyki malarskiej i muzycznej, a także motywy maski, tańca, śmierci i brzydoty, interpretowane jako nośniki znaczeń egzystencjalnych.

W **szóstym rozdziale**, zatytułowanym *Powieść „Przenośna nieśmiertelność" na tle poetyki surrealizmu*, dr P. Witczak podejmuje wieloaspektową analizę wskazanej powieści, która była jednym z najodważniejszych i najbardziej kontrowersyjnych eksperymentów literackich rosyjskiej emigracji pierwszej fali. Punktem wyjścia jest teza o silnym oddziaływaniu surrealizmu na sztukę europejską, która zostaje wykorzystana jako rama interpretacyjna. Na podkreślenie zasługuje szeroki i wielokierunkowy charakter zastosowanej przez Habilitanta metodologii. Badacz łączy perspektywę genologiczną, komparatystyczną oraz filozoficzną, integrując analizę formalną, ideową i kulturową. Dzięki temu interpretacja nie ogranicza się do jednego poziomu opisu, lecz obejmuje zarówno strukturę narracyjną, jak i jej zaplecze intelektualne oraz konteksty estetyczne. Dr P. Witczak wykazuje, że powieść łączy naturalistyczne obrazowanie cielesności z refleksją filozoficzną oraz utopijną wizją przemiany człowieka, tworząc konstrukcję synkretyczną, wymykającą się jednoznacznym klasyfikacjom genologicznym. Utwór zostaje trafnie usytuowany na pograniczu utopii i antyutopii, co dr P. Witczak słusznie identyfikuje jako jedno z kluczowych napięć organizujących jego sensy. Istotnym walorem analizy jest również rekonstrukcja fabuły, opartej na historii Zakonu Wiernych oraz postaci wynalazcy Jeana Douta, który za pomocą promieni Omega pragnie obdarzyć ludzkość zdolnością miłości. Habilitant przekonująco pokazuje, że ta konstrukcja narracyjna ma charakter nie tylko fabularny, lecz przede wszystkim ideowy, ujawniając fundamentalne napięcie między projektem moralnej i duchowej odnowy człowieka a ryzykiem jego ideologicznej instrumentalizacji. Na szczególne uznanie zasługuje także umiejętność włączenia kontekstu filozofii Nikołaja Fiodorowa i idei „wspólnego czynu". Dr P. Witczak nie ogranicza się do wskazania źródeł inspiracji, lecz analizuje ich twórcze przekształcenie oraz krytyczną rewizję w tekście Janowskiego, eksponując ambiwalentny charakter tej koncepcji oraz jej konsekwencje antropologiczne i etyczne. W efekcie Habilitant przedstawia *Przenośną nieśmiertelność* jako utwór wielowarstwowy, synkretyczny i formalnie ryzykowny, a zarazem intelektualnie spójny w swojej wieloznaczności. Rozpięcie między wizją duchowej odnowy ludzkości a ostrzeżeniem przed zniewoleniem jednostki w imię idei dobra absolutnego zostaje przekonująco ukazane jako centralny mechanizm

interpretacyjny powieści, co świadczy o dużych zdolnościach analitycznych i interpretacyjnych badacza.

W **rozdziale siódmym**, zatytułowanym *„Realna nierealność" Amerykańskiego doświadczenia*, dr P. Witczak koncentruje się na analizie pierwszej amerykańskiej powieści Janowskiego *Amerykańskie doświadczenie* (publikowanej w odcinkach w czasopiśmie „Novyj Žurnal" w latach 1946–1948). Autor monografii przekonująco wykazuje, że zmiana przestrzeni emigracyjnej — przeprowadzka z Francji do Stanów Zjednoczonych — istotnie wpłynęła na przekształcenie tematyki i estetyki twórczości pisarza. Habilitant wskazuje, że o ile wcześniejsze utwory Janowskiego przedstawiały Paryż jako miasto-labirynt o infernalnej symbolice, o tyle doświadczenia amerykańskie wprowadzają odmienną perspektywę. Stany Zjednoczone jawią się jako przestrzeń konfrontacji jednostki z dynamiką i bezwzględnością cywilizacji kapitalistycznej, co prowadzi zarówno do rewizji doświadczeń emigracyjnych, jak i nostalgicznego spojrzenia na okres paryski. Oś fabularną *Amerykańskiego doświadczenia* stanowi fantastyczna metamorfoza Boba Kastera, 32-letniego Amerykanina pochodzenia francusko-rosyjskiego, który pewnego dnia budzi się jako czarnoskóry. Dr P. Witczak trafnie wpisuje ten motyw w tradycję gogolowską (zwłaszcza *Opowiadania petersburskie)* i nowela *Nos* [1836]), wskazując na obecność groteski jako podstawowego środka wyrazu. Badacz podkreśla, że metamorfoza nie pełni jedynie funkcji fabularnej, lecz staje się narzędziem destabilizacji przedstawionej rzeczywistości i ujawnienia jej umowności. Janowski nie idealizuje Ameryki, ukazując ją jako przestrzeń presji społecznej i ekonomicznej, w której jednostka podlega mechanizmom systemu. Jednocześnie, jak zauważa Habilitant, twórczość pisarza okresu amerykańskiego pozostaje kontynuacją jego wcześniejszych poszukiwań egzystencjalnych, dotyczących sensu cierpienia, możliwości duchowej przemiany oraz charakteru norm moralnych w świecie nowoczesnym. W tym okresie pojawiają się również istotne zmiany formalne: fragmentaryzacja narracji, eseistyczny charakter wypowiedzi oraz większa otwartość na refleksję filozoficzną, co zbliża te teksty Janowskiego do tendencji późnomodernistycznych. W konkluzji Habilitant stwierdza, że napięcie między naturalistycznym obrazowaniem rzeczywistości a dążeniem do transcendencji w okresie amerykańskim ujawnia się szczególnie wyraźnie, stanowiąc istotny element ewolucji artystycznej Janowskiego.

W **ósmym rozdziale** pt. *Pamięć i czas w powieściach okresu amerykańskiego* dr P. Witczak podejmuje refleksję nad kategoriami czasu i pamięci w prozie Janowskiego. Autor wykazuje, że problematyka temporalności

i pamięci stanowi jeden z kluczowych wymiarów interpretacyjnych twórczości Janowskiego, pozostając w ścisłym związku zarówno z doświadczeniem emigracyjnym, jak i z egzystencjalnymi pytaniami o sens istnienia. Czas w analizowanych utworach jawi się z jednej strony jako siła destrukcyjna, związana z doświadczeniem przemijania, starości i rozpadu, z drugiej — w powiązaniu z pamięcią — jako przestrzeń ocalenia i uczestnictwa w wymiarze ponadczasowym. Autor monografii ukazuje wielowarstwowość przedstawień czasu: od codziennego rytmu życia miejskiego po perspektywę historiozoficzną i metafizyczną. Szczególne znaczenie w tej interpretacji ma kategoria pamięci, rozumiana zarówno w wymiarze indywidualnym, jak i zbiorowym. Habilitant wskazuje, że pełni ona w twórczości Janowskiego funkcję swoistej „przenośnej nieśmiertelności", chroniąc to, co kruche i narażone na zniszczenie, a zarazem otwierając perspektywę transcendencji. W analizie opozycji między „czasem mechanicznym" nowoczesnej cywilizacji a „czasem egzystencjalnym" jednostki pamięć zostaje ukazana jako narzędzie przywracania tożsamości i zakorzenienia w warunkach emigracyjnego wykorzenienia. Rozdział zamykający monografię stanowi spójne podsumowanie wcześniejszych analiz i wyraźnie akcentuje centralną rolę problematyki czasu i pamięci w całej twórczości Janowskiego.

W ***Zakończeniu*** Habilitant podsumowuje wyniki badań, wskazując na charakterystyczne cechy twórczości W. Janowskiego w perspektywie relacji między tradycją a nowatorstwem, a także na jej „konsekwencję światopoglądową", opartą na agnostycyzmie. Monografię zamyka konstatacja, że twórczość Janowskiego stanowi istotny element rosyjskiej literatury emigracyjnej, wymagający dalszych badań oraz szerszej recepcji czytelniczej. Jak podkreśla Autor, jej analiza pozwala zarówno na poszerzenie perspektyw badawczych w zakresie literatury rosyjskiej diaspory, jak i na lepsze rozumienie literatury jako medium dialogu między tradycjami kulturowymi. Zakończenie ma charakter syntetyczny i logicznie domyka rozważania. Autor akcentuje znaczenie twórczości W. Janowskiego dla badań nad literaturą emigracyjną, zarówno w jej wymiarze artystycznym, jak i kulturowo-filozoficznym. Przedstawione wnioski potwierdzają spójność metodologiczną pracy oraz jej walory poznawcze, a także aktualność podjętej problematyki w kontekście współczesnych badań nad literaturą rosyjskiej diaspory.

W mojej ocenie monografia dra Patryka Witczaka *Proza Wasilija Janowskiego: między tradycją a nowatorstwem* stanowi pierwsze systematyczne i wieloaspektowe opracowanie dorobku pisarza, w istotny sposób uzupełniające stan badań nad literaturą emigracji rosyjskiej. Autor konsekwentnie i z dużą

erudycją sytuuje twórczość Janowskiego w szerokim kontekście tradycji literatury rosyjskiej i europejskiej, jednocześnie przekonująco wskazując na jej nowatorski wymiar. Przeprowadzone analizy dowodzą, że Janowski — mimo marginalnej dotąd obecności w dyskursie naukowym —jest twórcą w pełni ukształtowanej i spójnej wizji artystycznej, budowanej na napięciu między tradycją a modernistycznym eksperymentem. Na szczególne podkreślenie zasługuje to, że Habilitant umiejętnie łączy precyzyjną analizę tekstu z szeroką perspektywą interpretacyjną, obejmującą konteksty filozoficzne oraz kulturowo-historyczne. W rezultacie monografia stanowi dojrzałe i wartościowe osiągnięcie badawcze, które porządkuje i wzbogaca refleksję nad prozą emigracyjną, otwierając jednocześnie nowe perspektywy interpretacyjne dla dalszych badań nad twórczością Janowskiego. Praca *Proza Wasilija Janowskiego: między tradycją a nowatorstwem*, stanowiąca istotny wkład w rozwój badań nad literaturą emigracyjną w dyscyplinie literaturoznawstwo, w pełni odpowiada wymaganiom określonym w art. 219 *Ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*.

3. POZOSTAŁE OSIĄGNIĘCIA NAUKOWE

Pierwsze **publikacje Habilitanta** opierały się w dużej mierze na materiałach wykorzystanych w pracy magisterskiej, która została poświęcona analizie cech tematycznych, strukturalnych i stylistycznych narracji wspomnieniowej. W swoich badaniach dr P. Witczak podkreślał współwystępowanie w literaturze memuarystycznej elementu obiektywnego i subiektywnego oraz przenikanie się dokumentu z pierwiastkiem artystycznym. Istotnym impulsem badawczym stało się dla Habilitanta zainteresowanie pisarzami mało znanymi w Polsce, m.in. Jurijem Felzenem, Nikołajem Roszczinem, Leonidem Żurowem oraz Władimirem Warszawskim. Refleksja nad ich biografiami i dorobkiem znalazła odzwierciedlenie w szeregu artykułów naukowych dra P. Witczaka.

W zakresie tematyki rozprawy doktorskiej Habilitant opublikował 15 artykułów naukowych oraz monografię *Śmierć w prozie emigrantów pierwszej fali uchodźstwa rosyjskiego – Michaiła Arcybaszewa i Marka Ałdanowa – w kontekście literacko-filozoficznym* (Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2018, 287 ss.). Celem pracy była analiza prozy Michaiła Arcybaszewa i Marka Ałdanowa w kontekście motywów tanatologicznych. Dr P. Witczak wyodrębnił system motywów śmierci charakterystycznych dla twórczości obu pisarzy, określił ich semantykę i symbolikę, a także wskazał ich funkcje narracyjne i kompozycyjne. Podjął również próbę rekonstrukcji filozoficznych i literackich źródeł tych

przedstawień oraz określenia specyfiki ich ujęcia w twórczości obu autorów. Podstawę metodologiczną stanowiły koncepcje rozwijane w perspektywie kulturoznawczej (Michaił Bachtin, Jurij Łotman, Wiktor Szkłowski) oraz filozoficznej (Arthur Schopenhauer, Friedrich Nietzsche), uzupełnione o podejście hermeneutyczne. W rezultacie dr P. Witczak przedstawił spójny obraz funkcjonowania motywów tanatologicznych w prozie Arcybaszewa i Ałdanowa, ukazując śmierć jako kategorię organizującą strukturę utworów, światopogląd bohaterów oraz refleksję filozoficzną autorów. Przeprowadzone analizy pozwoliły także na osadzenie twórczości obu pisarzy w szerszym kontekście literatury emigracyjnej oraz europejskiej myśli filozoficznej. Nowatorstwo badań dra Patryka Witczaka polega przede wszystkim na zastosowaniu perspektywy tanatologicznej do interpretacji twórczości Arcybaszewa i Ałdanowa, autorów dotąd słabo obecnych w polskim literaturoznawstwie. Badacz zaproponował wieloaspektowe odczytanie motywu śmierci, łącząc analizę literaturoznawczą z refleksją filozoficzną i kulturoznawczą. Na uwagę zasługuje klarowność wywodu oraz konsekwencja metodologiczna pracy. Publikacja stanowi istotny wkład w badania nad literaturą emigracyjną i może stanowić punkt wyjścia dla dalszych analiz porównawczych.

Habilitant prowadzi **aktywną działalność naukową**. Jest autorem ponad pięćdziesięciu artykułów naukowych (w tym około trzydziestu po uzyskaniu stopnia doktora), a także artykułów recenzyjnych oraz sprawozdań z konferencji naukowych (łącznie siedem). Jego **publikacje ukazały się w monografiach wieloautorskich wydanych w Polsce, Rosji i na Łotwie,** jak również w krajowych i zagranicznych czasopismach slawistycznych, takich jak „Acta Neophilologica", „Slavia Orientalis", „Acta Polono-Ruthenica", „Polilog. Studia Neofilologiczne", „Heteroglossia. Studia kulturoznawczo-filologiczne", „Rusycystyczne Studia Literaturoznawcze" oraz „Культурологический Журнал". Dorobek publikacyjny Habilitanta świadczy o jego systematycznej aktywności badawczej oraz ugruntowanej pozycji w środowisku slawistycznym.

Dr P. Witczak wziął czynny udział w czterdziestu **krajowych i międzynarodowych konferencjach naukowych** (w tym dziewiętnastu po uzyskaniu stopnia doktora), organizowanych w Polsce, Rosji oraz na Łotwie. Aktywność konferencyjna Habilitanta potwierdza jego stałą obecność w międzynarodowym obiegu naukowym oraz zaangażowanie w rozwój badań slawistycznych.

Ponadto Habilitant uczestniczył w **pracach redakcyjnych** nad trzema monografiami naukowymi, jak również był **członkiem komitetów**

organizacyjnych i naukowych konferencji krajowych oraz międzynarodowych, co wskazuje na jego aktywny udział w organizacji życia naukowego oraz zaufanie, jakim cieszy się w środowisku akademickim.

4. DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNĄ, MIĘDZYNARODOWA, POPULARYZATORSKA, IN.

Dr P. Witczak prowadzi **działalność dydaktyczną**, uczestnicząc w kształceniu studentów kierunków filologicznych i innych kierunków humanistycznych. Prowadzi on zajęcia z zakresu historii literatury rosyjskiej XIX i XX wieku, historii i kultury Rosji, metodologii badań literackich oraz kulturowych kontekstów literatury a także seminaria licencjackie i magisterskie. W ramach zajęć specjalizacyjnych podejmuje tematykę duchowości emigracji rosyjskiej, problematykę samobójstwa w kulturze i literaturze, utopii i antyutopii oraz rosyjskiej literatury fantastycznej. Działalność dydaktyczna dra P. Witczaka świadczy o jego wysokich kompetencjach merytorycznych i zaangażowaniu w proces kształcenia akademickiego w obszarze literaturoznawstwa i kulturoznawstwa.

Istotnym elementem działalności dra P. Witczaka są również **zagraniczne staże naukowe i dydaktyczne.** Habilitant odbył staż w ramach programu Erasmus+ na Uniwersytecie Łotewskim (2023), a także trzy staże naukowe: na Université Jean Moulin Lyon 3 (2024, 2025) oraz na Uniwersytecie Karola w Pradze (2026). Aktywność ta świadczy o otwartości Habilitanta na współpracę międzynarodową oraz konsekwentnym poszerzaniu kompetencji badawczych.

Uzupełnieniem dorobku dra P. Witczaka są **Nagrody** Rektora II stopnia za działalność naukową (2019) i dydaktyczną (2021), potwierdzające wysoką jakość jego pracy akademickiej w obu tych obszarach.

Habilitant podejmuje **współpracę z otoczeniem społecznym i instytucjonalnym**, angażując się w działalność ekspercką, edukacyjną oraz popularyzującą wiedzę z zakresu literatury i kultury rosyjskiej. W dniach 18–26 sierpnia 2019 r. uczestniczył jako jeden z trzech ekspertów z Polski w międzynarodowej letniej szkole dla studentów i doktorantów *Literatura rosyjskiej emigracji: postacie – losy – książki*, zorganizowanej przez Niżnonowogrodzki Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny im. Kuźmy Minina i finansowanej przez Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia (obecnie Centrum Dialogu im. Juliusza Mieroszewskiego). Udział w tym przedsięwzięciu potwierdza uznanie kompetencji naukowych Habilitanta w środowisku międzynarodowym.

Ponadto 5 czerwca 2017 r. Habilitant wygłosił wykład dla nauczycieli języka rosyjskiego w Mazurskim Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Ełku, poświęcony recepcji literatury rosyjskiej w Polsce po 1989 roku oraz przeprowadził warsztaty dotyczące wykorzystania tekstu literackiego w nauczaniu języka rosyjskiego na różnych etapach edukacyjnych. Opisane działania wskazują na zaangażowanie dra P. Witczaka w popularyzację wiedzy humanistycznej oraz umiejętne łączenie działalności naukowej z praktyką dydaktyczną i społeczną.

Dorobek Habilitanta ma charakter intensywny, systematycznie rozwijający się i wieloaspektowy. Na szczególne podkreślenie zasługuje zarówno liczba i jakość publikacji naukowych, jak i aktywność konferencyjna, organizacyjna oraz udział w międzynarodowej współpracy akademickiej. Habilitant konsekwentnie rozwija własny profil badawczy, podejmując zagadnienia istotne dla współczesnej slawistyki, literaturoznawstwa i badań kulturowych. O wysokiej wartości jego dorobku świadczą publikacje w uznanych czasopismach naukowych, udział w inicjatywach międzynarodowych oraz działalność dydaktyczna i popularyzatorska skierowana do środowiska akademickiego i nauczycielskiego.

Dr P. Witczak wykazuje się samodzielnością badawczą, dojrzałością metodologiczną oraz umiejętnością łączenia refleksji teoretycznej z praktyką dydaktyczną i społeczną.

5. DANE NAUKOMETRYCZNE

Dane naukometryczne przedstawione przez Habilitanta wskazują na jego wysoką produktywność oraz istotną obecność w obiegu naukowym, a także na znaczenie i oddziaływanie prowadzonej przez niego działalności badawczej.

KONKLUZJA

Całokształt działalności naukowej, dydaktycznej, popularyzatorskiej i in. Habilitanta oceniam wysoko. Uważam, że dr Patryk Witczak w pełni zasługuje na uzyskanie stopnia doktora habilitowanego.

.....

(podpis Recenzenta)